

TOPLUMSAL YAPI *

A.R. Radcliffe-Brown
(Çeviren: Mehmet Tuvfik Özcan)

Bazı arkadaşlarımla, bu fırsatı sosyal antropolojideki yaklaşımım çerçevesinde bazı düşüncelerimi ve otuz yıl önce Cambridge ve London School of Economics'de öğretim üeliğine başlamamdan bu yana öeminde tutarlı şekilde ısrar ettiğim toplumsal yapı araştırmamı ortaya koymak için kullanmam önerildi. Komuşmamda, önerilen konu çerçevesinde bir şeyler söylemek istiyorum.

Konuşmaya şahsıma ilişkin bir not ile başlarsam, beni mazur göreceğinizi ümit ediyorum. Çoğu kez, 'Fonksiyonel Antropoloji Okulu' denilen yaklaşıma dahil bir kişi, hatta yaklaşımın lideri veya liderlerinden biri olarak nitelendirildim. Bu Fonksiyonel Okul, Profesör Malinowski tarafından icat olunmuş, gerçekte mevcut olmayan bir efsanedir. Malinowski, bunu kendi sözleriyle "Fonksiyonel Antropoloji Okulunun

muhteşem ismi tarafımdan verildi, kendi yaklaşımım ve geniş ölçüde sorumluluğunu taşımadıklarımdan dışındakiler bunun içindedir," şeklinde ifade etti. Profesör Malinowski'nin sorumluluk taşımaması talihsiz sonuçları beraberinde getirdi. Bu yüzden antropolojinin her tarafını 'fonksiyonalizm' tartışmasının yoğun sisi kapladı. Profesör Lowie fonksiyonalizmin ondokuzuncu yüzyıldaki tek değil, fakat öncülük yapan temsilcisininin Profesör Boas olduğunu ilân etti. Bu görüşte, sadece kronolojik olandan başka bir anlamın bulunmadığını düşünüyorum; bunun için de, Profesör Boas'ın izleyicisi veya Profesör Malinowski'nin selefi şeklinde adlandırılabilirim. 'Fonksiyonalist' olduğumu söylemem bana anlamsız bir konuma sürüklenmek gibi görünüyor.

Doğa biliminde bu anlamdaki 'okullar'a yer yoktur ve ben sosyal antropolojiyi doğa biliminin bir dalı sayıyorum. Her bilimadamı seleflerinin araştırmalarından hareket eder, anlamlı bulduğu problemleri ortaya koyar, gözlem ve muhakemeye dayalı çabalarıyla teorinin büyütmekte olan yapısına katkılarda bulunmaya çalışır. Bilimadamları arasındaki işbirliği aynı veya birbiriyle ilişkili

(*) A.R. Radcliffe - Brown, "On Social Structure," *Structure and Function in Primitive Society*, ed. by E.E. Evans - Pritchard and Fred Eggan, New-York, The Free Press, 1965, z pp. 188-204. Makale, yazarın Royal Anthropological Institute'de yaptığı başkanlık konuşmasının metni olup, ilk kez *Journal of Royal Anthropological Institute*, Vol. LXX(1940)'da yayınlanmıştır(çn).

problemleri araştırmaları olgusundan gelen bir sonuçtur. Bu türden işbirlikleri, felsefe ve resimde ortaya çıktığı gibi bilim alanında okulların ortaya çıkması sonucunu vermez. Bilimde ortodoks veya heterodoks yaklaşımlara yer yoktur. Bilimde en zararlı olan doktrinlere bağlanmaktadır. Bunlardan dolayı, bir hoca öğrencinin bilimsel metodları öğrenmesi ve kullanmasına yardım etmeyi gerçekleştirebilir; onun işi müritler yaratmak değildir.

İnsan toplumunun teorik doğal bilimi olarak anladığım sosyal antropoloji, esas olarak toplumsal olguların fiziksel ve biyolojik bilimlerdeki ne benzer yöntemlerle araştırılmasıdır. Eğer buna niyetli olan varsa, ben konuyu 'karşılaştırmalı sosyoloji' olarak isimlendirmeye oldukça istekliyim. Önemli olan, konunun ismi değil bizzat kendisidir. Bildiğiniz gibi, sosyal fenomenlere doğa bilimlerinin kuramsal metodlarını uygulamayı olanaksız veya en azından yararsız bulan etnolog veya antropologlar bulunuyor. Bu kişiler için, tanımladığım anlamda sosyal antropoloji mevcut olmayan ve asla mevcut olmayacak bir bilimdir. Benim düşüncelerim de, doğal olarak o kişilere göre, anlam taşımamakta veya en azından taşıdığına inandığım anlamdan yoksun bulunmaktadır.

Ben, sosyal antropolojiyi insan toplumu üzerine araştırma olarak tanımlarken, bunu kültürün araştırılması olarak tanımlayanlar da mevcut. Belki, bu tanım farkının fazla önemli olmadığı düşünülebilirdi. Ancak, gerçekte bu tanım farkı, üze-

rinde çalışılan konunun formüllendirilmesinde uzlaşmaya varabilmenin güç olduğu iki ayrı türden çalışmaya yol açıyor.

Sosyal fenomenlerin önsel tanımlanması için bana yeterince sarıh görünen ve kendileriyle çözüme gitmemiz gereken, bireysel organizmalar arasındaki birleşme ilişkileridir. Bir arı kovanında kraliçe, işçi ve erkek arıların birleşme ilişkileri bulunur. Bir hayvan sürüsünde, anne kedi ve yavruları arasında hayvanların birlikteliği bulunur. Bunlar sosyal fenomenlerdir; kimsenin bunları kültürel femonen sayacağını sanmıyorum. Doğallıkla, antropolojide sadece insanlarla ilgiliyiz; ve sosyal antropolojide, tanımında yer aldığı gibi, üzerinde çalışılması gereken, insanlar arasında bulunabilen birleşme şekilleridir.

Şimdi, sosyal antropoloğun ilgilendiği somut ve gözlemlenebilir olguların neler olduğunu ele alalım. Eğer, çalışmamızı örnek olarak Avustralya'nın bir bölümündeki yerliler üzerinde başlatırsak, belli doğal çevrede, belli miktarda bireysel insan varlıkları buluruz. Bu insanların davranışsal eylemlerini gözlemleyebiliriz; gözlemimize, doğal olarak, konuşma ve maddi üretim eylemlerini katabiliriz. Kültürü, sözcüğün her hangi bir somut gerçekliği ifade etmemesi, buna karşın sadece bir soyutlama, hatta yaygın olarak kullanılan belirsiz bir soyutlama oluşu nedeniyle gözleyemeyiz. Buna karşın, dolaysız gözlem, bu insanların sosyal ilişkilerin karmaşık ağı aracılığıyla birbirlerine bağlı olduklarını

ortaya çıkarır; bizi bu bağlılığın bilgisine ulaştırır. 'Tolumsal yapı' terimini bu eylemsel olarak var olan ilişkiler ağını ifade etmekte kullanıyorum. Eğer, ben etnolog veya psikolog olarak değil, sosyal antropolog olarak çalışıyorsam, bunu araştırma içinde yer alan uğraşım kabul ediyorum. Toplumsal yapı üzerine yapılan çalışmaların sosyal antropolojinin bütününe oluşturduğunu kastetmiyorum; fakat, toplumsal yapının bu bilim dalının en önemli anlamında temel bölümünü oluşturduğuna inanıyorum.

Benim doğa bilimi görüşüm, evrenin yapısını bize duyularımız aracılığıyla ulaşan veriler çerçevesinde sistematik olarak araştırmak noktasındadır. Her birisi yapıların belli bir sınıfı veya belli bir türüyle ilgilenen bilim dalları var; bundaki amaç, bütün yapıların karakteristiklerini bulgulamaktır. Bu yüzden, atom fiziği atomların, kimya moleküllerin, kristalografi ve kolodyal kimyası kristal ve koloidlerin, anatomi ve fizyoloji organizmaların yapılarıyla uğraşır. Bu yüzden, elament birimlerini insanların oluşturduğu toplumsal yapıların genel karakteristiklerinin bulgulanması görevini doğa biliminin bir dalı olarak öne sürüyorum.

Sosyal fenomenler doğal fenomenlerin ayrı bir sınıfını oluşturur. Bunların tümü, şu veya bu yolla ya içinde ifadesini bularak, ya da bundan kaynaklanarak toplumsal yapıların varlığıyla bağıntılıdır. Toplumsal yapılar, bireysel (biyolojik-Çn) organizmalar kadar gerçektir. Karma-

şık bir organizma, yaşayan hücrelerin, dokular arası sıvıların belli bir yapıda bir araya gelmesidir; bunun gibi, canlı bir hücre de, karmaşık moleküllerin yapısal düzenlenişidir. Organizmaların yaşamında gözlediğimiz fizyolojik ve psikolojik fenomenler, basit olarak organizmayı oluşturan molekül veya atomların doğası sonucu değil, fakat hepsinin içinde birleştiği yapının sonucudur. Bu yüzden, herhangi bir insan toplumunda gözlemlediğimiz sosyal fenomenler de tek tek insanların değil, bunları bir araya getiren toplumsal yapının sonucudur.

Şurası kaydedilmelidir ki, toplumsal yapıları incelemek demek, bazı sosyologların kendi konu alanları olarak ifade ettikleri sosyal ilişkileri incelemekle tamamen aynı şey değildir. İki kişi arasındaki sosyal ilişki (bu kişiler Cennet Bahçesi'ndeki Adem ve Havva olmadıkça), çok sayıda başka kişileri de çevreleyen geniş bir sosyal ilişkiler ağının parçası olarak bulunur ve bu ilişki ağının kendisini, incelemenin objesi olarak alıyorum.

'Toplumsal yapı' teriminin kimisi oldukça bulanık olmak üzere, değişik anlamlarda kullanıldığından tabii ki haberdarım. Bu, ne yazık ki, antropologların kullandığı başka bir çok terim için de doğrudur. Terimlerin ve anlamlarının seçilişi bilimsel bir uylaşım sorunudur. Fakat bilimin karakteristiklerinden biri, şekillendiği ilk dönem geçer geçmez, teknik terimleri bütün mensuplarının aynı kesin anlamda kullanmalarıdır. Bu tecrübe ile, sosyal antropolojinin

kendisini henüz tamamlanmış bir bilim olarak açığa vurmadığını üzülerek söylüyorum. Bu nedenle, kişi kendisi için bilimsel analizdeki belli amaca en uygun görünen terim ve tanımları seçmek zorundadır.

Bazı antropologlar, toplumsal yapı terimini, devamlılıklarını ve kimliklerini esas alıp üyelerinin değişmesini ihmal ederek, ulus, kabile ve klan gibi devamlılık arzeden toplumsal grupları ifade etmek için kullanıyorlar. Dr. Evans-Pritchard, Nuer üstüne hayranlık uyandıran son kitabında toplumsal yapı terimini bu anlamda kullanmayı tercih ediyor. Bu tür devamlı toplumsal grupların varlığı, kesinlikle yapının çok önemli bir yönüdür. Fakat, ben toplumsal yapı terimi içine bundan daha fazlasını katmayı yararlı buluyorum.

İlk planda, kişiden kişiye olan bütün sosyal ilişkileri toplumsal yapı içinde düşünüyorum. Örneğin, herhangi bir toplumun hısımlık yapısı, baba ile oğul, annenin erkek kardeşi ile kız kardeşin oğlu arasındaki gibi belli sayıda ikili (dyadic) ilişkilerden oluşur. Bir Avustralya kabilesinde, toplumsal yapının tamamı soy sayımı yoluyla oluşmuş bağlarla kurulu kişiden kişiye ilişkiler ağına dayanır.

İkinci olarak, toplumsal yapı teriminin altına kişilerin ve sosyal rolleri aracılığıyla sınıfların farklılaşmalarını koyuyorum. Erkek ve kadınların, şefler ve sıradan insanların, işverenler ve işçilerin farklı sosyal konumları, ayrı klan veya uluslara mensup olmaları gibi, sosyal ilişkilerin çok sayıda bulunan determi-

nantlarıdır.

Toplumsal yapı çalışmasında ilgilendiğimiz somut gerçeklik, belli bir zaman diliminde, belli insanlara bağlı durumda eylemsel olarak mevcut ilişkiler toplamıdır. Dolaysız gözlemleri üzerinde yapabildiğimiz şey budur. Fakat bu, kısmi olarak açıklama girişiminde bulunmak da değildir. Bilim, (tarih ve biyografiden farklı olarak), tekil ve biricik olanla değil, fakat yalnızca türleri ve içinde tekrarlanan olayları ile genelle ilgili olmalıdır. Tom, Dick ve Harry'nin gerçek ilişkileri veya Jack ve Jill'in davranışları bizim alan çalışması defterimize girebilir ve genel bir tanımlama için betimlemeler sağlayabilir. Fakat, bizim bilimsel amaçlarla gereksindiğimiz, yapının formunun değerlendirilmesidir. Örneğin, eğer bir Avustralya kabilesinde annenin erkek kardeşi ve kız kardeşin oğlu konumundaki kişilerin birbirlerine davranışlarının örneklerini gözlemlersem, bu, ilişkinin değişimlerini değerlendirerek tekil örneklerden genel veya normal formu mümkün olan kesinlikte ortaya koyabilmek içindir.

Eylemsel olarak gerçekleşen, dolaysızca gözlemlenebilen somut gerçeklikle yapısal form arasındaki önemli fark, alan araştırmacısının açıklamasındaki gibi, muhtemelen toplumsal yapının zaman içindeki devamlılığı aracılığıyla açıklığa kavuşturulabilir; devamlılık bir bina gibi statik değil, yaşayan biyolojik bünyenin organik yapısı gibi dinamik bir devamlılıktır. Organizmanın yapısı, yaşamı boyunca daimi bir ye-

nilenme halindedir; buna benzer surette toplumsal yaşam da yapısını yeniler. Bu yüzden, kişiler ve kişi gruplarının eylemsel ilişkileri yıldan yıla, hatta günden güne değişime uğrar. Doğum ve göç yoluyla topluluğa yeni üyeler katılır, yine ölüm ve göç ile bazıları ayrılır. Evlenmeler ve boşanlamalar olur. Arkadaşlar düşman, düşmanlar aralarında barış yaparak arkadaş olabilir. Fakat, bu esnada eylemsel yapı bu yolla değişirken, genel yapısal form, görece olarak kısa veya uzun zaman dilimlerinde değişmez olarak ayakta kalabilir. Bu yüzden, eğer görece olarak kararlı bir toplumu on yıl arayla iki kez ziyaret edersem, üyelerinin bir kısmını, ölmüş, bir kısmını yeni doğmuş, on yaşından büyük hayatta kalmış üyelerin ilişkilerini değişik yollarla değişmiş bulurum. Şimdi, gözlemleyerek bulabildiğim ilişki türleri on yıl önce gözlemlediğimden bir miktar farklı durumdadır. Yapısal form daha az ölçüde değişime uğramıştır.

Öte yandan, yapısal form tedricen, bazen de fetihler ve devrimlerde olduğu gibi görece olarak daha hızlı değişime uğrar. Fakat, en devrimci değişimlerde bile, yapının bazı devamlılıkları varlığını sürdürür.

Toplumsal yapının uzamsal yönüne ilişkin birkaç söz de söylemeliyim. Bir topluluğu mutlak olarak yalıtılmış ve dış dünyayla tümüyle ilişkisiz durumda bulmamız oldukça seyrek. Tarihin bu günkü döneminde sosyal ilişkiler ağı devamlılığa herhangi bir son vermeksizin bütün dünyaya yayılıyor. Bu, sosyologların

gerçekten yüz yüze geldiklerini düşünmediğim bir güçlüğü artan miktarda ortaya çıkarıyor; bu güçlük 'toplum' teriminin anlamını tanımlama güçlüğüdür. Sosyologlar tek tek ayırd edilebilir olsalar da, toplumlarla ilişkin olarak farklı varlıklardan söz ediyorlar, tıpkı bizim toplumu organizma saydığımız zamanki gibi. İngiliz İmparatorluğu bir toplum mudur, yoksa toplumlar koleksiyonu mu? Bir Çin köyü toplum mudur veya açıkça Çin Cumhuriyeti'nin bir parçası mı?

Konumuzun eğer insan toplumlarının karşılaştırmalı incelenmesi olduğunu söylersek, ilgilendiğimiz birim varlığın ne olduğunu ifade edebilmemiz gerekir.

Eğer inceleyebileceğimiz genişlikte bir uygun alanı ele alırsak, bunun içinde ve o bölgeden görülebilen olarak, yani bölge sakinlerinin aralarında ve diğer bölgeler halkıyla ilişkiler ağını inceleyebiliriz. Bu yolla da, istediğimiz bütün alanların toplumsal yapı sistemlerini gözlemleyebilir, tanımlayabilir ve karşılaştırebiliriz. İfademi daha iyi ortaya koyabilmek için Chicago Üniversitesi'nden yakın tarihli iki incelemeye baş vurabilirim; bunların biri Suya Mura ile Dr. John Embree'nin bir Japon köyü, diğeri de St. Denis ile Dr. Horace Miner'in Kanada'daki bir Fransız topluluğu üzerine incelemeleridir.

Toplumsal yapı kavramına yakın olarak bağlı bir kavram, insanın diğer insanlarla ilişkilerinin karmaşası tarafından şekillendirilmiş, toplumsal yapı içinde tuttuğu yeri ifade

eden 'toplumsal kişilik' kavramıdır. Her insanın toplum içindeki yaşamı iki ayrı yönü içerir: insan, bir birey (individual), aynı zamanda bir kişidir (person). Birey olarak insan, karmaşık bir yapı içinde düzenlenmiş, hayatta kaldığı sürece fizyolojik ve psikolojik eylemler, karşı eylemler, süreçler ve değişimlerin içinde gerçekleştiği moleküller toplamından ibaret [biyolojik] varlıktır. İnsanlar, bireyler olarak fizyolog ve psikologların inceleme objekti. İnsan, bir kişi olarak da sosyal ilişkiler kompleksidir. Kişi, İngiliz yurttaşı, baba, duvarcı, Metodist tarikatı üyesi, İşçi Partisi tarafları ve ilh, durumundadır. Kişiyi ilişkin bu tanımlamaların her biri bir sosyal ilişki tarzını veya toplumsal yapı içinde kişiyi ait bir yeri gösterir. Ayrıca, toplumsal kişiliğin insanın yaşamı boyunca değişimlere uğradığı da kaydedilmelidir. İnsan, kişi olarak sosyal antropologun inceleme alanına girer. Toplumsal yapı kavramlarını kullanmaksızın kişiyi inceleyemeyiz; keza, tersine, birimlerini oluşturan kişilere ilişkin terimlere baş vurmadan da toplumsal yapıyı inceleme olanağımız yoktur.

Buna rağmen, bana birey ve kişinin aynı şeyleri ifade ettiğini söyleyecek olursanız, size Hristiyan amentüsünü hatırlatırım. Tanrı üç kişidir, fakat onun üç ayrı birey olduğunu söylemek, geçmişte insanların ölüme mahkûm edilmelerine yol açmış olan sapıklık suçudur. Şimdi, birey ile kişiyi; birbirinden ayırmada yapılacak hata, sadece dinde sapıklık değil, bundan daha kötüsü, bilim-

de kafa karışıklığı nedeni olacaktır.

Ümit ederim, sosyal antropolojinin fazlasıyla önemli saydığım bir dalını oluşturan inceleme konuma yeterli bir tanım getirdim. Münferit toplumlar üzerinde (yani her bir toplumda gözlemlenebilir yapısal sistem üzerine) yapılan incelemeler ile değişik toplumların (veya değişik tipte yapısal sistemlerin) sistematik karşılaştırılması bir araya getirilmelidir. Karşılaştırma metodunu kullanmak vazgeçilmezdir. Tek bir toplum üzerine yapılan inceleme karşılaştırmalı çalışmanın materyalini sağlayabilir; bu inceleme diğer toplumlara baş vurularak test edilebilir hipotezleri oluşturma olanağı verir; fakat tek bir toplum üzerine yapılan inceleme, kendi başına, kanıtlanmış sonuçlar sağlayamaz.

Birinci görevimiz, doğallıkla, ulaşabildiğimiz çokluktaki yapısal sistemlerin değişim ve farklılaşmalarını öğrenmektir. Bu, alan araştırmalarını gerekli kılar. Etnografik betimlemeler yapan bir çok yazar, toplumsal yapının sistematik değerlendirilmesini temin etme yolunda çaba göstermiyor. Fakat, bizde ve Amerika'da birkaç sosyal antropolog bu tür verilerin ve incelemelerimiz için kararlı olarak büyüyen materyali sağlayan çalışmaların önemini farkında. Hatta bundan fazlasını sağlıyorlar; onların incelemeleri 'ilkel' dediğimiz toplumları kapsamakla kalmıyor, Sicilya, İrlanda, Japonya, Kanada ve A.B.D. gibi bölgelerdeki toplulukları da içine alıyor.

Eğer toplumların gerçek bir karşılaştırmalı morfolojisine ulaşmak is-

tiyorsak, bununla birlikte yapısal sistem tiplerinin sınıflanması usullerini oluşturmaya amaçlamalıyız. Şahsen bu, ilgimi otuz yıl boyunca vakfettiğim karmaşık ve zor bir görev. Bu tür bir görev, çok sayıda uzmanın işbirliğini gerekli kılıyor ve kanımca, halihazır durumda bu konuyla aktif olarak ilgilenenler parmakla sayılabilecek kadardır. Yine de, bu konuda bir ilerleme kaydedilebileceğine inanıyorum. Bu çalışmalar göze görünür sonuçları hâlâ ortaya koymamıştır; konu üzerine bir kitap antropoloji best-seller'i olamasa da.

Kimya ve biyolojinin üzerinde çalışılan objelerin sistematik sınıflanmasıyla gerçekleşen uygun bir ilerleme noktasına kadar, ki bu esnada sınıflama örneklerinin birinde varlıkları (substances) esas alınırken, diğerinde hayvan ve bitki ölçütleri kullanılıyordu, bütünüyle şekillenmiş bilimler olmadıklarını hatırlayalım.

Morfolojik inceleme değişik yapısal sistemlerin tanımlanması, karşılaştırılması ve sınıflanması olurken, bunun yanında fizyolojik inceleme yer alır. Sorun şudur: Yapısal sistemler hayatîyetlerini nasıl sürdürürler? Sosyal ilişkiler ağının fiilen sürdürülmesinin mekanizması nedir ve nasıl çalışır? Morfoloji ve fizyolojinin terimlerini kullanarak, Ortaçağ felsefecilerinde çok popüler hale gelmiş, ondokuzuncu yüzyıl sosyologlarınca alınmış ve genellikle yanlış kullanılmış, günümüzde bazı yazarlarca tümüyle terk edilmiş toplum ile organizmanın (biyolojik-Çn.) kı-

yaslanmasına geri dönmüş olarak görülebilirim. Fakat, kıyaslamalar eğer doğru kullanılırlarsa bilimsel düşünüşe önemli katkılar getirirler; burada yaptığım organik yapı ve toplumsal yapı kıyaslaması doğru ve anlamlı bir kıyaslamadır.

Sosyal fizyoloji olarak yaptığım adlandırmada, sadece toplumsal yapı ile değil, bununla birlikte sosyal fenomenlerin her çeşidi ile ilgili durumdayım. Ahlâk, hukuk, görgü, din kuralları, yönetim ve eğitim bir toplumsal yapının varlık ve hayatîyetinin kendileri aracılığıyla sürdürüldüğü karmaşık mekanizmasının çok sayıdaki parçalarıdır. Eğer, yapısal görüş açısına sahip olursak, bu objeleri soyut ve yalıtılmışlıkla değil toplumsal yapı ile dolaysız ve dolaylı ilişkileri içinde, yani kişiler ve kişi grupları arasında toplumsal ilişkilere dayanan veya bunlarla etkileşimde bulunanlar olarak inceleyebiliriz. Bu konuşmada belirttiklerime birkaç betimleme getirmekten fazlasını yapmayacağım.

İlk olarak dilin incelenmesini düşünelim. Dil, belirli bir konuşma topluluğu içinde, konuşma uygulamalarının birbirine bağlanmış kümesidir. Konuşma topluluklarının varlığı ve alanları toplumsal yapının karakteristikleridir. Bundan başka, toplumsal yapı ile dil arasında çok genel bir ilişki de bulunur. Fakat, eğer biz belli bir dilin özel karakteristiklerini-sesbilimini, morfolojisini ve de en geniş ölçüde kelime dağarcığını-düşünürsek, bunlarla dilin içinde konuşulduğu topluluğun toplumsal yapısının özel karakteristikleri

arasında tek taraflı veya karşılıklı belirlenime ilişkin dolaysız bir bağılılık yoktur. Toplumsal yapıları benzer, fakat dilleri farklı veya tersi durumdaki toplumları kolayca bulabiliriz. Verili bir toplumda belli bir toplumsal yapı formu ve belli bir dilin bir arada bulunuşu daima tarihsel olayların sonucudur. Doğal olarak, toplumsal yapı ile dil arasında belli dolaylı ve uzaktan karşılıklı etkileşimler bulanabilir; fakat, bunlar çok önemli görülmemelidir. Bu yüzden dillerin genel karşılaştırmalı incelenmesi, bilimin görce olarak bağımsız bir dalı olarak yararlıdır; bunda dil, içinde konuşulduğu toplumsal yapıdan soyutlanarak incelenir.

Fakat, diğer taraftan dil tarihinin toplumsal yapıya özel olarak bağlı olduğu belli hususiyetleri vardır. Latince'nin küçük Latium bölgesinin dili olmaktan hareketle, Avrupa'nın muayyen bir parçasının dili haline gelmesi, diğer İtalyan, Etrüsk ve çok sayıdaki Kelt dillerini yerinden etmesi ve sürecin sonuçta tersine dönerek Latince'nin çok sayıda farklı konuşma formlarına bölünmesi ve nihayet günümüzün Roman dillerini oluşturması süreci yapısal fenomenler olarak örnek gösterilebilir.

Bu yönden, dilin yayılmasında ayrı toplulukların tek bir konuşma topluluğu içinde birleşmesi ve tersine, bölünmesinde farklı topluluklarına ayrılması, toplumsal yapı fenomenleridir. Yine, bu yüzden de, sınıf yapısını içinde barındıran toplum örneklerinde de ayrı sınıflarda farklı konuşma alışkanlıkları bulunur.

İlk olarak dili ele aldım; zira, ba-

na göre dilbilim, sosyal antropolojinin, toplumsal yapıya değinmeksizin verimli olarak çalışabilen bir dalıdır. Bunun bir nedeni var. Konuşma alışkanlıkları takımı bir sistem şeklinde dili oluşturur ve bu tür sistemler ortak ve genel karakterleri ortaya çıkarılmak için karşılaştırılabilir. Bunun sürdürülmesi, bizi özel olarak dilbilim yasaları olan yasalara ulaştırır.

Şimdi de, çok kısa olarak sosyal antropolojinin diğer dallarına ve bunların toplumsal yapının incelenmesiyle ilişkisine bakalım. Eğer, belli zaman diliminde bir yerel topluluğun toplumsal yaşamını ele alırsak, bu süreyi bir yıl olarak kabul edelim, topluluğu oluşturan kişilerin icra ettikleri etkinliklerin tamamını gözlemleyebiliriz. Bunun yanında, bu etkinliklerin bölüşülmesinin, bir şahsın belli şeyleri, diğerinin ötekileri yapmasının gözlemine de yapabiliriz. Bazen, eşanlı olarak emeğin toplumsal işbölümü denilen etkinliklerin bölüşülmesi toplumsal yapının önemli bir hususiyetidir. Şimdi, etkinlikler sürdürülüyor; çünkü benim uygun bulduğum deyimle, onlar belli başlı 'tatmin'i sağlıyor; toplumsal yaşamın karakteristik özelliği, bir kısım kişilerin etkinliklerinin diğerlerinin tatminini sağlamasıdır. Basit bir örnekle, bir Avustralya yerlisi ava gittiğinde, eti yalnız kendisi için değil, aynı zamanda karısı, çocukları ve de et elde ettiğinde ona da verme yükümlülüğü altında bulunan diğer hısımları için temin eder. Bu yüzden, bir toplumda sadece etkinlikler değil, etkinliklerden elde edilen tatminler de bölüşülür ve toplumsal

mekanizmanın görece olarak basit, bazen de yüksek düzeyde karmaşık türleri iş sisteminin sonucudur.

İşbölümü mekanizması veya onun bölümleri ekonomistlerce incelenen konu-problemi oluşturur. Ekonomistler üretilen objelerin çeşit ve nicelikleri, bölüşüm şekilleri (yani bireyden bireye veya toplumdan topluma aktarılmaları) ve içinde elde ettirmenin gerçekleştiği süreçle ilgilendirir. Böylece, ekonomiye ait sayılan müesseseler dayandıkları toplumsal sistemden az veya çok soyutlanmışlıklarında geniş olarak incelenirler. Bu metod, şüphesiz, özel olarak modern karmaşık toplumlarda yapılan incelemelerde olumlu sonuçlar verir. Metodun kusurları, ilke sayılan toplumlardaki malların mübadelesine uygulamak istediğimizde gözle görülür hale gelir.

Toplumun ekonomik mekanizması, eğer toplumsal yapı ile ilişkisi içinde incelenirse bütünüyle yeni bir ışıkla aydınlanmış olarak görünür. Mal ve hizmetlerin mübadelesi, belli bir yapı, kişiler ve kişi grupları arasında ilişkiler ağına dayanır ve aynı zamanda bunların devanılığının bir ortalamasıdır. Kanadalı ekonomistler ve politikacılar göre, Kuzey Batı Amerika Kızılderelileri'nin *potlach* sadece mürşifçe bir aptallıktı ve bu yüzden yasaklandı. Antropolog için bu, soyların, klanların ve yarımaların (moieties) toplumsal yapısını sürdürme mekanizmasıdır; bunlar ise haklarıyla (privileges) tanımlanmış mer-tebe düzenlenmesinin birlikteliğiyle mevcuttu.

Herhangi şekilde insan toplum-

larının ekonomik müesseselerini tam olarak kavramak iki ayrı açıdan çalışma yürütülmesini gerektirir. Bu açılardan birinden, ekonomik sistem, üretilen, taşınan, el değiştiren ve kullanılan değişik tür ve niceliklerde mallarla ortaya konulan mekanizma olarak görünür. Diğer açıdan ise, bu, mübadele veya mal ve hizmetlerin dolaşımıyla devam eden veya ettirilen bireyler ve gruplar arası ilişkiler kümesidir. İkinci görüş açısından toplumların ekonomik yaşamlarının incelenmesi, toplumsal yapının genelinde incelenmesinin bir parçası olarak yerini bulur.

Sosyal ilişkiler, sadece ilişkili kişilerin karşılıklı davranışlarına baş vurularak gözlemlenir ve ancak bu yolla açıklanabilir. Toplumsal yapının formu, bu yüzden, birbirleriyle yürüttükleri işlemlerde bireyler ve gruplara uyum getiren davranış örüntüleriyle tanımlanmalıdır. Kısım, kurallar şeklinde tanımlanan bu örüntüleri kendi toplumumuzda görgü, ahlâk ve hukuk kuralları şeklinde ayırd ediyoruz. Tabiatıyla, kurallar toplum üyelerince tanınmalarıyla varlığını sürdürür; bu tanıma, ya kurallar olarak ifade edildiklerindeki gibi sözel bir tanımadır, ya da davranışların gözlemlenmesiyle açığa çıkarılır. Her alan araştırmacısının bildiği gibi, bu iki tanıma biçimi farklı şeylerdir ve her ikisi de hesaba katılmalıdır.

Eğer bir toplumda görgü, ahlâk ve hukuk kurallarının belli bir toplumsal ilişkiler toplamının varlığını sürdürme mekanizmasının parçası olduğunu söylersem, bu sözüm tru-

ism (*) olarak karşılanır. Fakat bu, birçok yazarın insan toplumuna ilişkin olarak şifahen kabul ettikleri ve teorik tartışmalarda veya betimleyici analizlerde henüz yadsımadığı *truism*'lerden biridir. Konu, bu kuralların her toplumdaki mevcudiyetleri noktası değil, fakat bunları genel ve özel örneklerde tam olarak bir bilimsel kavrayış için bilmemiz gerekmesidir.

Örnek olarak hukukun incelenişini düşünelim. Eğer hukuk bilimi literatürünü gözden geçirirseniz, hukuksal müesseselerin büyük ölçüde bir parçası oldukları toplumsal sistemin bütününden az ya da çok soyutlanmış olarak araştırıldıklarını göreceksiniz. Bu, şüphesiz hukukçuların mesleki çalışmalarına en uygun olan metottur. Fakat, bu metod hukukun mahiyetinin (nature) bilimsel olarak araştırılmasında yetersizdir. Bilim adamının ilgilenmesi gereken veriler, gerçekleşen ve gözlemlenebilir olan olaylardır. Hukuk alanında sosyal bilimcinin gözlemleyebileceği ve bu yüzden veri olarak alabileceği olaylar adliye mahkemelerinde gerçekleşen dava muameleleridir (kararlardır-Çn.). Bunlar gerçekliktir. Yine, bunlar, sosyal antropolog için belli tanımlanabilir sosyal ilişkilerin bireyler ve gruplar arasında sürdürüldüğü, bozulduğunda yeniden inşa edildiği ve biçimlendirildiği mekanizmi veya usulü oluşturur. Hukuk, toplumsal yapıyı yaşıtan mekanizmanın bir parçasıdır. Belli bir toplu-

mun hukuk sistemi tam olarak sadece toplumsal yapı ile ilişkisi incelenildiğinde anlaşılabilir ve buna karşılık da, toplumsal yapının anlaşılması diğer konularla birlikte hukuksal müesseselerin de sistematik bir araştırmasını gerektirir.

Toplumsal ilişkiler konusunda konuştum, fakat size şimdiye kadar kesin bir tanım önermedim. Bir sosyal ilişki iki veya daha fazla sayıda bireysel organizma arasında ayrı çıkarların uzlaşması veya çıkar farkından doğabilecek çatışmaların sınırlandırılmasında, belli bir yakınlaşma oluştuğunda gerçekleşir. 'Çıkar' terimini burada, olanaklı olan en geniş anlamda, amaca yönelik olduğunu düşündüğümüz bütün davranışları ifade etmekte kullanıyorum. Bir çıkardan söz etmek, bir süreyi, bir objeyi ve her ikisi arasındaki ilişkiyi ifade etmektir. Bir sürenin objede belli bir çıkarı olduğunu söyledimizde, objenin süje için belli değerlerde bulunduğunu söylemekle aynı şeyi ifade ederiz. Çıkar ve değer karşılıklı terimlerdir ve asimetrik ilişkinin iki yanını gösterirler.

Bu yüzden, toplumsal yapının incelenmesi, hemen, sosyal ilişkilerin determinantları olarak çıkarlar ve değerlerin incelenişine yol açar. Bir sosyal ilişki çıkarların benzerliğinin sonucu değildir; fakat bu ilişki ya kişilerin birbirleriyle karşılıklı çıkarında, ya bir veya daha çok sayıda ortak çıkarda veya bunların ikisinin birlikteliğinde bulunur. Toplumsal dayanışmanın en basit biçimi iki kişinin belli bir sonucu elde etmede çıkar sahibi olduğu ve bu amaca yöne-

lik işbirliği yaptığı yerdedir. İki veya daha fazla kişinin bir objedeki *ortal bir çıkarı*'nda objenin bu bireyler için *sosyal bir değer* taşıdığı söylenebilir. Bundan hareketle, eğer, pratikte toplumun bütün üyelerinin hukuku gözetmede (hukuka uymada-Çn.) çıkarı varsa, hukukun sosyal bir değer olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal değerleri incelemek, bu nedenle, toplumsal yapının incelenmesinin bir parçasıdır.

Eski bir çalışmamda genel olarak kuttörenselleşen değerler denilen değerlere, yani kuttören ve mitoslarda ifade olunan değerlere bu açıdan yaklaştım. Dinin, toplumu bir arada tutan harç olduğunu söylemek de belki tekrar *truism* yapmaktır. Fakat bilimsel kavrayış için bunu kabul etmek zorundayım ve bu, toplumun farklı bir çok biçimini araştırmak içindir.

Son bir örnek olarak hakkında geniş bir antropoloji yazını bulunan sihir ve büyüü zikretmeme izin veriniz. Sihir ve büyüün topluluk üyelerinin ilişkilerine katıldığı sınırlarda sistematik incelenmesinin aydınlatıcı örneği olarak Dr. Evans-Pritchard'ın Zande üzerine çalışmasına işaret etmeliyim.

Kısaca betimlemeye çalıştığım görüş açısından, standartlaşmış davranış biçimleri anlamında toplumsal kurumlar ona ait bir toplumsal yapıyla, bir toplumsal ilişkiler ağıyla mekanizmayı inşa eder, onun varlığını ve devamlılığını sürdürür. 'Fonksiyon' teriminde, son yıllarda gerekli gereksiz, çoğu bulanık olmak üzere yanlış veya doğru değişik an-

lamlarda kullanıldığı için tereddüt-lüyüm. Terim [kolayca] kullanılmak yerine, bütün bilimsel terimlerde olması gerektiği gibi, farklılıkları ayırd etmeye yardım etmelidir; terim, bu günkü kullanımıyla ayırd edilmesi gereken şeyleri birbirine karıştırmakta kullanılıyor. Bu yüzden, terimin yerine, 'yarar', 'amaç', 'anlam' gibi daha basit terimler tercih olundu. Fonksiyon terimini değişik şeyleri ifade kullanma yerine, bir balta veya kazma sopasının yararı, bir sözcük veya simgenin anlamından, bir yasama tasarrufunun amacından söz etmek bana daha bilimsel olduğu kadar, daha uygun ve makul geliyor. 'Fonksiyon', fizyolojide ve bununla sosyal bilimi kıyaslamada çok yararlı bir terim durumundaydı; bu önemli kavram üzerinde anlaşmaya ulaşılmalıdır. Sözcüğü kullanmada alışkanlığım olarak, Durkheim ve diğerlerini izleyerek, toplumsal olarak standartlaştırılmış davranış veya düşünme biçiminin sosyal fonksiyonunu, toplumsal yapının varlık ve devamlılığına katkısı ile ilişkili olarak tanımlamalıyım. Bir canlı organizmada kalbin çarpmasının, mide sularının salgılamasının fizyolojik fonksiyonu organik yapının varlığı ve hayatta kalmasına katkısıyla ilişkili olarak kıyaslanır. Terime ilgim bu anlamdadır, suçun cezalandırılmasının veya Avustralya kabilelerinin totemselleşen kuttörenlerinin veyahut, Andaman Adası sakinlerinin cenaze ayinlerinin sosyal fonksiyonu gibi. Fakat, bu kullanım, Profesör Malinowski veya Profesör Lowie'nin fonksiyonel antropolojiyle kastettiklerinden farklıdır.

* Herkesçe bilinen hakikat, bellilik, apaçıklık, doğruluğu kabul edilmiş önerme, mütearife - Çn.

Toplumsal yapı çalışmasının sosyal morfoloji ve sosyal fizyoloji dediğim iki dalından sonra, şimdi de bir üçüncüsü, yapının bunlar aracılığıyla değişime uğradığı süreçlerin ve yeni yapı formlarının ne surette ortaya çıktıklarının incelenmesi gündeme geliyor. Toplumsal değişme incelemeleri, okuma yazma bilmeyen toplumlarda zorunlu olarak özel bir değişme tipi olan sosyal yaşamın Avrupa istilacıları veya fatihlerinin nüfuz ve egemenliği altında biçimlendirilmesine neredeyse bütünüyle hapsedildi.

Yakın zamanda bu tür değişimleri 'kültür teması' (culture contact) terimiyle ele almak bazı antropologlar arasında yaygınlaştı. Bu terimle, farklı sosyal yaşam formları, müesseseler, gelenek ve idelere sahip iki toplum, grup veya bölge arasında tek taraflı veya karşılıklı etkileri kavrayabiliriz. Onsekizinci yüzyılda İngiltere ve Fransa arasındaki düşünceler değişimi, ondokuzuncu yüzyılda Alman düşüncesinin her ikisi üzerindeki nüfuzu bu türdendir. Bu ilişkiler toplumsal yaşamın değişmez özelliğidir, ancak bunların toplumsal yapıda belirgin bir değişimle bağlantılı olmaları zorunlu değildir.

Afrika'nın okur-yazar olmayan halklarında gerçekleşen değişimler farklı türdendir. Şimdi, Afrika kolonisini veya bir Avrupalı ulusun sömürge veya mülkünü ele alalım. Burada, bölge önceden kendi toplumsal yapıları bulunan Afrikalıların iskân edilmekteydi. Avrupalılar, barışçıl veya zora dayalı olarak bölge üzerinde 'koloni' yönetimi dediğimiz türde

kontrol kurarlar. Burada yeni bir toplumsal yapı oluşur ve değişimler yaşanmaya başlar. Nüfus, bu durumda belli miktarda Avrupalı'yı içerir, bunlar hükümet görevlileri, misyonerler, tüccarlar ve bazı örneklerde buraya tamamen yerleşenlerdir. Bölgenin toplumsal yaşamı, basitçe yerliler arasındaki ilişkilere dayanma özelliğini uzun zaman sürdürmez. Bölgede Avrupalıların, sayıda az olsalar da egemenliği ellerinde tuttukları yeni bir siyasal ve ekonomik yapı gelişmeye başlar. Yeni yapı içinde Avrupalılar ve Afrikalılar farklı dilleri, gelenekleri, yaşam tarzları, ide ve değerleri ile ayrı sınıfları oluştururlar. Bu tür toplumlara uygun terim 'birleşik' toplumlar (composite societies) terimidir; çoğul olan bu terim farklı toplumları hatırlar. Bileşik toplumun karmaşık bir örneğini tek bir ekonomik ve politik yapıda, İngilizce ve Afrikaan dillerini konuşan soyu Avrupa'ya dayananları, Hollanda ve Hotanto kökenlileri, Cape Town'un Malaya takımadalarından göç etmiş halkını, Hindistan'dan göç etmiş Hindu ve Müslümanları, bunlardan doğanları ve birliğin çoğunluğunu oluşturan Bantu kabilelerini içine alan Güney Afrika Birliği ortaya koyuyor.

Bileşik toplumların incelenmesi, onlardaki değişim süreçlerinin belirlenmesi ve analizi karmaşık ve zor bir görev. Malinowski'nin *Memoirandum XV of the International Institute of African Language and Culture on Methods of Study of Culture Contact in Africa* (1938) için yazdığı girişte önerdiği metodta konuyu iki veya daha fazla kültürün etkile-

şim süreci sayarak basitleştirme çabası gerçekten kaçmanın kolay bir yoludur. çünkü, Güney Afrika'da olan, örneğin, İngiliz, Afrikander (Boer), Hotanto, Bantu ve Hind kültürlerinin değil, fakat kendisi de değişim sürecini yaşayan halihazır toplumsal yapı içinde yer alan bireyler ve grupların etkileşimidir. Örneğin, Transkeian kabilesinde olanlar, sadece kabilenin geniş bir ekonomik ve politik yapısal sisteme dahil edilmesi dikkate alınarak açıklanabilir.

Sonuçta, bileşik toplumları ortaya çıkaran, daha gelişmiş bir toplumun egemenliği olgusunu yaşamayan ilkel toplumlar üzerine bilimsel çalışma yapabilmek için, ne yazık ki, güvenilir tarihsel verilerden hemen bütünüyle yoksunuz. Bunların geçmişlerinde yaşanmış değişim süreçlerine ilişkin kayıtlarımız mevcut olmadığından bu konuda araştırma yapamayız, sadece spekülasyon yapabiliriz. Antropologlar Avustralya yerlileri veya Malenezya sakinlerinin toplumlarında daha önce gerçekleşmiş değişimlerin spekülasyonunu yapıyorlar; fakat bu spekülasyonlar tarih değildir ve bunların bilime hiç bir yararı olmaz. Değinilen bileşik toplumlar dışındaki toplumların değişimlerini incelemek için tarihçilerin güvenilir kayıtlarla işlenmiş çalışmalarına itimat etmek zorundaysınız.

'Evrimci Antropolog' terimiyle alınan belli antropolojik grupları biliyorsunuz; terim hemen bütünüyle yanlış kullanılma durumunda. Terim, her nasılsa fazla bir ayırım yapılmadan kullanılıyor. Bu nedenle

Lewis Morgan evrimci sayılıyor; oysa o evrimi reddetmiş, topluma ilişkin olarak da toplumun evrimleşme içinde olduğuna değil, insanlığın kaba taş aletler ve cinsel karmaşadan buhar makinası ve N.Y. Rochester'deki tek eşli aileye doğru muntazam bir maddi ve ahlâki ilerleme olarak tasavvur ettiği gelişmeye inanmıştı. Halbuki Boas gibi evrimcilik karşıtları bile ilerlemeye inanıyorlar.

Bence, insanoğlunun bilgisinin artması ve keşif ve icatlarla sağladığı teknik gelişmeyle fiziksel çevre üzerinde artan bir kontrol elde etmesi süreci için 'ilerleme' kavramını kullanmak uygun. Şimdi şehirlerin önemli bölümlerini havadan yok edebilmemizi sağlayan ilerleme, gelişmenin en son çarpıcı sonuçlarından biri. Gelişme, toplumsal evrimle aynı şey değil, fakat yakından bağlantılıdır.

Evrim, benim terimden anladığıma göre, özel olarak yeni yapı formlarının ortaya çıkması sürecine işaret eder. Organik evrim iki önemli özelliğe sahiptir: (1) onun gidiş doğrultusu içinde az sayıdaki organik tür çok daha geniş ölçüde türleri ortaya çıkarmıştır; (2) daha basit türlerin gelişimiyle, daha karmaşık organik yapı formları dünyaya katılmıştır. Kültür veya dilin evrimi gibi ifadeler kesin anlamlar yüklemeye kendimi muktedir saymazken, sosyal evrimin sosyal antropologun kabul etmesi ve incelenmesi gereken bir gerçeklik olduğunu düşünüyorum. Toplumsal evrim de organik evrim gibi iki özellikle tanımlanabilir. Bu, tarihin akışı içinde az sayıdaki top-

lumsal yapı formundan çok sayıda farklı formları ortaya çıkarmış bir süreçtir, bir farklılaşma sürecidir. İkinci olarak, bu süreç boyunca daha karmaşık toplumsal yapı formları basit olanlardan gelişmiş ve yerlerini almıştır.

Yapısal sistemlerin az veya daha çok karmaşık oluşlarına göre tam olarak sınıflanması, araştırma yapmayı gerektiren bir sorundur. Ancak, karmaşıklık ile yapısal sistemlerin bir başka özelliği arasında yakın bir bağıntının kanıtı var; bu, sosyal ilişkiler alanının genişliğidir. Bütünsel sosyal alanı dar bir yapısal sistemde, ortalama veya tipik bir kişi, dolaysız ve dolaylı olarak sadece az sayıda kişiyle ilişkiye girer. Bu tip sistemlerde içinde 250 ilâ 500 kişinin yer aldığı dilsel toplulukları aynı dili konuşan insanlar grubunu buluruz; bunlarda siyasal topluluk da küçük durumdayken, mal ve hizmetlerin mübadelesinden ibaret olan ekonomik ilişkiler sadece dar bir bölge içindedir. Bu sistemlerde, cinsiyet ve yaş farklılaşmaları hariç sosyal roller kişiler ve sınıflar arasında pek az farklılaşmıştır. Bu toplumsal yapı sisteminin zıddını bugünün İngiltere veya A.B.D.'sini gözlemleyerek elde

edebiliriz. Sonuç olarak, insanlığın tarih süreci, bana göre toplumsal evrim, geniş alanlı toplumsal sistemlerin dar alanlı olanlardan gelişmesi veya yerini alması şeklinde tanımlanışıyla doğru olarak uygulanabilir. Bu görüş kabule şayan görülse de, görülmese de sosyal evrimin toplumsal yapı terimleri içinde tanımlanması gerektiğini ileri sürüyorum.

Bu konuşmamda toplumsal yapı incelemesinin kültürün incelenmesiyle ilişkisini tartışmaya zamanım yok. İki incelemeyi bir araya getirme yolunda ilginç bir girişim için Mr. Gregory Bateson'un *Naven* kitabını gösterebilirim. Sosyal antropolojiyle bir bütün olarak ve tüm değişik dalları ve bölümleriyle meşgul olma girişiminde bulunmadım. Size sadece, zaman ve enerjimi çok ve giderek artan miktarda ayırmayı bilimsel olarak yararlı bulduğum çalışma alanının çok genel bir düşüncesini aktarmaya çalıştım. Aradığım ve belli ölçülerde bulduğuma inandığım biricik ödül - sadece doğa biliminin metodunu sabırla izlemenin ortaya çıkardığı, bizim de parçası olduğumuz dünyanın mahiyetine bir nebze vakıf olmaktır.